

Ajankohtaiset

Ääntä kohti

Konferenssiraportti: Re:Sound. Media, Art, History, Aalborg, Tanska
20.8.–23.8.2019

Nina Sääskilahti

Vuodesta 2005 lähtien järjestetty mediataiteen historiaa ja taiteen, tieteen ja teknologian kytköksiä käsittelevä konferenssi pidettiin tänä vuonna Aalborgissa, Tanskassa. Monitieteisen konferenssin aiheena oli pitkään teoreettisen keskustelun katveeseen jäänyt teema, ääni. Kahden vuoden välein järjestettävän MAH-konferenssin osallistujat edustivat taiteentutkimuksen ohella monia muitakin tutkimusaloja. Samoin esitelmät lähestyivät ääntä, äänilähtöistä teoriaa ja metodologiaa monitieteisesti. Osallistujien joukossa oli myös taiteilijoita, taiteilija-tutkijoita ja luovan alan toimijoita. Erilaisista taustoista tulleiden osallistujien kokoontuminen yhteen osoittautui hyvin hedelmälliseksi lähtökohdaksi keskusteluille.

Konferenssissa toteutunut taiteen ja tutkimuksen luonteva yhdistäminen näkyi myös pääesitelmöitsijöiden valinnassa. Heistä Jamie Allen on taiteilija ja tutkija Critical Media Labissa Baselissa. Väärinkuulemista käsitellyt Samson Young on hongkongilainen monialainen taiteilija. Salomé Voegelin, joka kehitti esitelmässään uusmaterialistista näkökulmaa ääneen, on taiteilija ja äänentutkimuksen professori (University of the Arts, Lontoo). Tanskalainen Marie Højlund esitteli puolestaan omia taiteellisen tutkimuksen hankkeitaan vuosien varrelta. Højlund on äänitaiteilija ja tanskalaisen Nephew-bändin jäsen. Lisäksi hän on äänentutkimuksen apulaisprofessori Aarhusin yliopistossa. Pääesitelmöitsijöistä viimeisenä esiintyi Christoph Cox, joka on äänilähtöisen filosofian kehittämiseen erikoistunut kuraattori ja filosofian professori Massachusettsin yliopistossa.

Päivän esitelmien jälkeen vuorossa oli konferenssin taiteilija-tutkijoiden ja taiteilijoiden performansseista koostettu esitysilta konferenssin tapahtumapaikan läheisyydessä sijainneessa upeassa Musikens Husissa. Sinne oli myös pystytetty konferenssiosallistujien ääniteoksista muodostettu näyttely. Kaiken tämän päälle oli kokonainen konferenssipäivä pyhitetty osallistumiseen Struerin kaupungissa järjestettyyn äänitaidefestivaaliin.

Akateemisen toisintekemisen mahdollisuudet

Monipuolisen ohjelman syövereissä ei voinut olla ajattelematta, kuinka konferenssia läpäisyt taiteen ja tutkimuksen vuoropuhelu, käytäntölähtöisyys ja yliopistomaailman ulkopuolelle ulottuva yhteistyö ja vuorovaikutus synnyttivät hyvän pohjan koko konferenssille. Usein akateemiset konferenssit ja yleisemminkin yliopistollinen toiminta on sisäänpäin

kääntynyttä. Suomessakin toivoisi entistä useammin pääsevänsä taidetta ja tutkimusta – tai vielä rohkeammin eri tutkimusaloja ja toiminnan kenttiä – yhdistäviin konferensseihin ja muihin tapahtumiin.

Konferenssit on usein toteutettu melko kaavamaisesti eikä esiintyjäkään kannusteta toisenlaisiin esitystapoihin. Tämänkin konferenssin temaattisten sessioiden esitelmissä pitäydettiin varsin perinteisissä esitystavoissa. Toki konferenssin teemasta johtuen esitelmiin oli usein sisällytetty ääninäytteitä. Esiintyjän äänen lisäksi kuultiin siis muitakin ääniä ja esitelmät olivat siten moniäänisiä.

Kuuntelemistani reilusta paristakymmenestä esitelmästä vain muutamassa ei turvaututtu esitelmän pitämisen tekstilähtöiseen käytäntöön, esitelmän lukemiseen paperista. Muun muassa Suomen Vallisaarta äänellisesti tutkivassa australialaisen Polly Stantonin esitelmässä kuitenkin katsottiin ja kuunneltiin taiteilija-tutkijan videoessee sen sijaan, että oltaisiin kuunneltu tekstiä lukevaa esitelmäsiijää. Akateemisen esiintymisen konventiot ovat edelleen varsin vahvoja.

Pääesitelmissä konventioita rikottiin performatiivisuuden ja toiminnallisuuden kautta. Salomé Voegelin demonstroi käsityksensä äänestä entiteettien välisenä pyytämällä kuulijoita kääntymään vieruskaverin puoleen kätten yhteentaputtelun merkeissä. Säveltäjä ja installaatiotaiteilija Samson Young performoi esitelmänsä ydinsisällön istumalla lavalla hevossaamari päässään yleisön kuunnellessa huolellisella brittienglannilla lausuttua kulttuurista appropriaatiota ja äänellistä matkimista käsittelevää akateemista puheosuutta nauhalta. Naamarin riisumisen jälkeen nähtiin videokuvaa hevonen muassaan esiintyneiden musiikoiden ei-länsimaiseen musiikkitraditioon pohjautuvasta vaikuttavasta musiikkiesityksestä. Lopuksi Young puhui kiinaksi. Loppuun päästyään hän ei antautunut yleisön kysymyksille, vaan totesi jo esittäneensä sen mitä aikoi yleisölle antaa ja poistui paikalta.

Vox mundi – maailman kuuntelemisen mahdollisuudet

Osa konferenssin esitelmistä käsitteli mediataiteen historiasta löytyviä esimerkkejä äänen käyttämisestä ilmais- ja tutkimusvälineenä tai esimerkiksi poliittisten ja taiteellisten interventioiden keinovalikoiman osana. Mediatiteen institutionalisoituun praksikseen kytkeytyi myös äänitaiteen kuratointia pohtiva paneelikeskustelu, jonka puhujat olivat arvostettuja alansa huippuja, kuten MoMAssa pitkän uran tehnyt Barbara London. Paneelissa keskusteltiin muun muassa äänitaiteen käsitteen tarpeellisuudesta. Uusimmassa teoksessaan *Sonic Flux: Sound, Art, and Metaphysics* (2018) yksi konferenssin pääesitelmäsiijöistä, Christoph Cox, kannattaa äänitaiteen käsitteen käyttämistä vedoten sitä kautta avautuvaan mahdollisuuden legitimoida äänen kanssa työskentelevien taiteilijoiden toiminta. Paneelikeskustelussa esille nousi vastakkainenkin näkökulma, kun yksi panelisteista piti parempana puhua äänilähtöisistä käytännöistä äänitaiteen sijaan.

Myös suuri osa konferenssin esitelmistä liittyi äänilähtöiseen ajatteluun ja tutkimukseen pikemminkin kuin äänitaiteilijoiksi itseään kutsuvien taiteilijoiden tuotantoon tai ääneen mediataiteen ilmaisuvälineenä. Vaikka konferenssin esitelmien välille pystyy hahmottamaan eroja sen suhteen, painottuiko kulttuurin- vai taiteentutkimuksen näkökulma, konferenssi todisti kahteen eri kategoriaan lokeroitumisen turhaksi. Parhaimmillaan taiteen- ja

kulttuurintutkimus ovat toisiinsa kietoutuneita ja sisäkkäisiä, minkä tämän konferenssin esitelmät myös osoittivat.

Kulttuurintutkimuksessa viime aikoina hyödynnettyjä aistimenetelmiä, varsinkin 1970-luvulta lähtien kehitettyä kuuntelukävelymenetelmää käsiteltiin useassa esitelmässä. Olin itse paikalla paitsi kiinnostuksesta tähän metodologiaan, myös laajemmin aistimisen, äänellisyyden ja äänitaiteen tutkimiseen. Ihmisbiologian ja äänellisyyden suhdetta koskevat esitelmät kilpailivat omassa kuunneltavien esitelmien valikointiprosessissani posthumanististen tulokulmien kanssa. Ihmiskehon kuuntelemisen tarkastelun sijaan oma huomioni suuntautui lopulta toisia kehollisuuksia ja materiaalisuuksia käsitteleviin esitelmiin.

Posthumanistista ajattelua edustavissa esitelmissä kuulosti toteutuvan vaikuttavalla tavalla Dominic Pettmannin *Sonic Intimacy: Voice, Species, Technics (Or, How to Listen to the World)* -teoksen ehdotus vox mundi-ajattelutavasta, maailman kuuntelemiselle herkistymisestä. Taiteilijat, tutkijat ja taiteilija-tutkijat olivat kehittäneet eri teknologioita ei-inhimillisten äänimaisemien kuunteluun. Kivien, kasvien, mikrobien ja ydinreaktioiden äänimaisemien kuuntelu synnytti myös vahvan esteettisen kokemuksen – osassa ääniklippejä esteettistä ulottuvuutta oli vahvistettu musiikki-instrumentin avulla. Esteettisen kokemuksen vaikuttavuus nojasi vahvasti todenvastaavuuteen. Äänikokemukselta olisi pudonnut pohja, mikäli äänitykset olisivat osoittautuneet manipuloiduiksi. Yleisön joukosta nousikin väliin epäilyjä siitä, kuuntelimmeko varmasti esimerkiksi ydinreaktion ääntä, vai kenties sittenkin äänitystekniikan itsensä synnyttämää maailman kohinaa.

Yhteisenä lähtökohtana esitelmille toimi käsitys äänilähtöisyydestä ja silmäkeskeisen teoretisoinnin haastajana. Kenties tästä asetelmasta seurasi myös se, että useissa esitelmissä ääneen liitettiin kulttuurin marginalisoitu ei-hegemoninen aines. Fetisoituuko ääni piiloon jääneiden, repressoitujen ulottuvuuksien esille nostajana? Tämä tuli esiin esitelmissä äänen antamisena vaiennetuille kärsimyksille tai toisille lajeille ja materiaalisuuksille, herkistymisenä kuuntelemaan näkymätöntä.

Osa konferenssin osallistujista oli matkustanut paikan päälle hyvinkin kaukaa: Etelä-Amerikasta, Kanadasta, USA:sta, Aasiasta ja Australiasta. Kansainvälinen vierasjoukko, tanskalaisjärjestäjien mutkattomuus ja rentous, sekä kiinnostavat puheenvuorot ja taiteen kokeamisen mahdollisuudet tekivät tästä konferenssista hyvin vaikuttavan ja innostavan. Kaiken kaikkiaan Re:Sound oli ajatuksia herättävä kokemus, joka tarjosi monipuolisen katsauksen äänentutkimukseen, ääneen omana tutkimuskohteenaan ja tutkimusmenetelmään, sekä äänen ontologiaan –tutkimusalueeseen, joka on viime aikoina vahvasti ollut läsnä Suomessa ennen muuta Itä-Suomen yliopiston kiinnostavissa tutkimushankkeissa.

FT Nina Sääsکیlahti on Jyväskylän yliopiston nykykulttuurin oppiaineessa Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitoksella työskentelevä yliopistotutkija. Tällä hetkellä hän tutkii taideperustaisin menetelmin kuulumista Suomen Akatemian hankkeessa Rajojen yli.